

Usatenko O.V.

ACCOUNTING OF VALUATION AND REVALUATION OF REAL ESTATE OF VENTURE FUNDS

Increase of competition and investment in risk projects requires a creation of a single information space for making managerial decisions concerning the possibility of correction of the strategy of venture funds management for reducing a risk of activities and increasing their appreciation. This requires obtaining true and reliable information on the influence of external and internal factors on value of assets of funds, taking into account conditions of uncertain competitive environment at making risk investment decisions. Thus, a special attention should be paid to the problem of accounting support of revaluation of assets of venture funds, including real estate, which is the basis for objective characteristics, availability of investment resources of funds and its activities' results. The purpose of the research, which results are proposed in this article, is the improvement of the accounting system of valuation and revaluation of real estate of venture funds, namely, operational and investment property, taking into account branch features of risk investors. According to the research results, there are determined general aspects of accounting of valuation and revaluation of real estate of venture funds. Proposed an accounting reflection of the first revaluation of an object of operational property of venture funds, if residual value of these assets is less than fair value, larger than fair value, if residual value of these assets becomes zero. Determined a methodology of reflection of further revaluation in the form of algorithm for accounting of the next revaluation (price reduction) of an object of operational property of venture funds. Determined a methodology of valuation and revaluation of investment property of venture funds in the form of the algorithm.

Thus, the proposed improvement of accounting of valuation and revaluation of fixed assets will help to solve the problem of determining a real economic state of venture funds through the cost measurement and generalization of facts of economic activity. So, the determination of the level of efficiency of managerial decision on investors' funds investment in one or another asset is becoming possible.

Keywords: venture funds, investment property, accounting, operational property, fixed assets, evaluation.

УДК 33:005

Цибульник М.О.

аспірант кафедри обліку та аудиту

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

У статті розглянуто основні особливості інформаційно-методичного забезпечення економічного аналізу діяльності недержавних пенсійних фондів (НПФ) в Україні. Для того щоб аналіз та порівняння діяльності НПФ були коректними та об'єктивними, значення всіх показників повинні розраховуватися однаково та протягом однакового періоду часу за єдиною методикою. Визначено декілька методичних підходів до економічного аналізу діяльності НПФ. При цьому з шістьох розглянутих методик економічного аналізу діяльності НПФ неможливо виділити найбільш ефективну для визначення результативних показників, тобто вони розроблені для різних цілей та мають своє значення лише у сфері застосування. Для забезпечення повноти проведення економічного аналізу діяльності НПФ доцільним є розроблення єдиної інформаційної бази щодо основних показників діяльності НПФ, які використовуються для потреб економічного аналізу.

Ключові слова: недержавні пенсійні фонди, економічний аналіз, інформаційно-методичне забезпечення, оцінка активів, чиста вартість активів, актуарне оцінювання діяльності, фрактальний аналіз.

В статті розглянуті основні особливості інформаційно-методичного забезпечення економічного аналізу діяльності негосударствених пенсійних фондів (НПФ) в Україні. Для того щоб аналіз і порівняння діяльності НПФ були коректними і об'єктивними, значення всіх показників повинні розраховуватися однаково і по єдиній методикі. Визначено декілька методических підходів до економічного аналізу діяльності НПФ. При цьому з шести розглянутих методик економічного аналізу діяльності НПФ неможливо виділити найбільш ефективну для визначення результативних показників, тобто вони розроблені для різних цілей і мають своє значення тільки в сфері застосування. Для забезпечення повноти проведення економічного аналізу діяльності НПФ цілеспрямованою є розробка єдиної інформаційної бази по основним показникам діяльності НПФ, які використовуються для потреб економічного аналізу.

Ключові слова: негосударственні пенсійні фонди, економічний аналіз, інформаційно-методическе забезпечення, оцінка активів, чиста вартість активів, актуарна оцінка діяльності, фрактальний аналіз.

Постановка проблеми. Стратегія розвитку національної економіки передбачає розвиток тривірневої системи пенсійного забезпечення, де особливу роль відведено недержавним пенсійним фондам (НПФ), діяльність яких в Україні нині знаходиться у стадії становлення. Розвиток недержавних пенсійних фондів в Україні вимагає всебічного аналізу та оцінки діяльності цих фінансових інституцій. Така оцінка дає змогу скласти об'єктивну картину щодо стану конкретного суб'єкта – недержавного пенсійного фонду, а також дає матеріал для проведення рейтингування та рейтингування цих фінансових інституцій і, відповідно, проведення аналізу ринку недержавних пенсійних фондів у цілому. Отже, дослідження особливостей інформаційно-методичного забезпечення економічного аналізу діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні, а також внесення пропозицій щодо його вдосконалення є актуальним і своєчасним як із теоретичного, так і з практичного боку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічні засади економічного аналізу, а також інформаційно-методичного забезпечення економічного аналізу діяльності недержавних пенсійних фондів висвітлювали у своїх роботах такі вітчизняні науковці, як Базилевич В.Д., Білуха М.Т., Бондар М.І., Волчек Р.М., Голов С.В., Головка В.І., Гура Н.О., Єщенко П.С., Засадний Б.А., Красота О.В., Ковтун Н.В., Костирко Р.О., Кужельний М.В., Кузьмінський Ю.А, Купалова Г.І., Левицька С.О., Лібанова Е.М., Лондар С.Л., Ловінська Л.Г., Мельник Т.Г., Мисака Г.В, Мних Є.В., Нападівська Л.В., Науменкова С.В., Неліпович О.В., Олійник Я.В., Петрик О.А., Сопко В.В, Ткаченко Н.М., Чухно А.А., Шарманська В.М., Швець В.Г., Шевчук В.О., Якімова Л.П. та ін. Проте, незважаючи на значні напрацювання, комплексного дослідження інформаційно-методичного забезпечення економічного аналізу діяльності недержавних пенсійних фондів

в Україні не здійснювалося, що зумовило вибір теми наукового дослідження.

Мета статті. Метою дослідження є розкриття інформаційно-методичного забезпечення економічного аналізу діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Недержавний пенсійний фонд (НПФ) – це нова для України організаційно-правова форма, яка сприяє розвитку системи пенсійного забезпечення та провадить діяльність виключно для накопичення пенсійних внесків на користь учасників НПФ [1]. Недержавні пенсійні фонди на даний момент розглядаються в Україні як дуже важливе доповнення до системи загальнообов'язкового пенсійного забезпечення, оскільки участь у них дає змогу громадянам самостійно планувати розмір майбутніх пенсійних виплат.

Виходячи з того, що НПФ є неприємними товариствами, що мають статус неприбуткових організацій, головною метою їх аналізу та оцінки є визначення ступеня ефективності формування пенсійних накопичень і, відповідно, здатності забезпечити своїх бенефіціарів пенсійними виплатами.

Однак розвиток недержавних пенсійних фондів в Україні вимагає всебічного аналізу та оцінки діяльності цих фінансових інституцій. Така оцінка дає змогу скласти об'єктивну картину щодо стану конкретного суб'єкта – недержавного пенсійного фонду, а також дає матеріал для проведення рейтингування та рейтингування цих фінансових інституцій і, відповідно, проведення аналізу ринку НПФ у цілому. Зазначене є важливим для бенефіціарів НПФ та осіб, що вкладають кошти в НПФ, оскільки дає для них підстави судити, наскільки їх фонд добре працює порівняно з іншими, а для самих НПФ, що конкурують на ринку, та державних регуляторів, дає можливість виявляти відхилення та упереджувати порушення або вживати заходи впливу для захисту інтересів споживачів послуг НПФ. Для того щоб аналіз та порівняння діяльності

НПФ були коректними та об'єктивними (тобто виключали маніпулювання у будь-чий інтересах), значення всіх показників повинні розраховуватися однаково та протягом однакового періоду часу за єдиною методикою. Вхідні дані, що використовуватимуться для проведення аналізу діяльності НПФ, повинні бути достовірними, актуальними та повними. Для забезпечення порівнювальності даних необхідно, щоб вони були зібрані за однакової проміжки часу (станом на один і той самий момент часу або за однаковий період часу) [2].

На поточний момент джерелами інформації для економічного аналізу діяльності НПФ розглядаються тільки звітні дані, що формуються згідно з нормативно-правовими документами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку і Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (Нацкомфінпослуг) та нормативним документом УАІБ (далі за текстом – нормативні документи).

Кожний первинний показник, що характеризує діяльність НПФ, проявляється як низка розташованих у хронологічному порядку значень такого показника, який у своїй зміні несе певну інформацію про динаміку економічного явища, що вивчається, тому в методиці аналізу НПФ щодо первинних показників розглядаються їх динамічні (часові) ряди, що представляють собою для кожного показника ряд спостережень за його значеннями, упорядкований залежно від зростаючих (знижуючих) значень іншого показника. Виходячи зі змісту показників, мають місце моментні ряди, що характеризують значення показника на певні моменти часу (наприклад, на кінець останнього дня кварталу), та інтервальні ряди, що характеризують значення показника за певні інтервали часу (наприклад, за рік).

Необхідно зазначити, що не всі вхідні дані, що використовуються для економічного аналізу НПФ, передбачені у вищезазначених нормативних документах. Зокрема, це внутрішні дані НПФ для обмеженого користування. Крім того, достовірність значень деяких показників (передусім із форм фінансової звітності) викликає сумнів через відсутність єдиної методології їх розрахунків або недотримання НПФ рекомендацій із ведення обліку, викладених у відповідних документах регуляторів. Для забезпечення повноти проведення економічного аналізу діяльності НПФ доцільним є розроблення єдиної інформаційної бази щодо основних показників діяльності НПФ, які використовуються для потреб економічного аналізу.

У ході дослідження було визначено декілька методичних підходів до економічного аналізу діяльності недержавних пенсійних фондів:

– визначення критеріїв оцінки фінансового стану пенсійного фонду Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [2];

– методика аналізу та оцінки недержавних пенсійних фондів та компаній з управління активами недержавних пенсійних фондів Української асоціації інвестиційного бізнесу (УАІБ) [2];

– порядок визначення чистої вартості активів (ЧВА) недержавного пенсійного фонду (відкритого, корпоративного, професійного) згідно з Положенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) № 339 [3];

– методичні рекомендації щодо базової оцінки інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [4];

– актуарне оцінювання діяльності недержавних пенсійних фондів;

– аналіз діяльності НПФ на основі теорії фракталів.

Методика аналізу та оцінки недержавних пенсійних фондів УАІБ спирається на те, що НПФ є невідприємницькими товариствами, що мають статус неприбуткових організацій, тому головною метою їх аналізу та оцінки є визначення ступеня ефективності формування пенсійних накопичень і, відповідно, здатності забезпечити своїх бенефіціарів пенсійними виплатами. Аналіз та оцінка НПФ здійснюється за показниками, що характеризують їх діяльність із погляду [2]:

– маркетингових результатів (ефективності залучення клієнтів);

– загального стану НПФ;

– фінансових стану та результатів діяльності НПФ;

– концентрації ринку послуг НПФ.

Порядок визначення чистої вартості активів недержавного пенсійного фонду (відкритого, корпоративного, професійного), згідно з Положенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 339 [3], базується на визначенні різниці між вартістю активів НПФ на день проведення підрахунку та загальною сумою зобов'язань НПФ, що підлягають виконанню на день проведення підрахунку.

Методичні рекомендації щодо базової оцінки інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів визначають методологічні засади аналізу та оцінки інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів, які розроблені для [4]:

– удосконалення системи пруденційного нагляду за діяльністю пенсійних фондів;

– удосконалення процесу проведення щорічного аналізу ефективності інвестиційної діяльності, що проводиться радою пенсійного фонду для визначення доцільності внесення змін до інвестиційної декларації пенсійного фонду;

– визначення показників, які можуть використовуватися вкладниками та учасниками системи недержавного пенсійного забезпечення в процесі прийняття ними своїх рішень.

Методика визначення критеріїв оцінки фінансового стану пенсійного фонду включає такі етапи аналізу [2]:

1. Аналіз фінансового стану недержавного пенсійного фонду.

2. Аналіз надійності функціонування.

3. Аналіз економічної ефективності діяльності фонду.

Фінансовий стан пенсійного фонду характеризується такими критеріями:

1) надійністю функціонування (загальною, абсолютною та поточною платоспроможністю; рівнем диверсифікації пенсійних активів);

2) економічною ефективністю діяльності (зростанням чистої вартості одиниці пенсійних внесків, прибутковістю інвестування пенсійних активів);

3) ліквідністю пенсійних активів (поточною та плановою);

4) зворотністю пенсійних накопичень учасників [2].

Надійність функціонування недержавного пенсійного фонду – це здатність фонду виконувати зобов'язання перед учасниками пенсійного фонду за поточними пенсійними контрактами та договорами станом на звітну дату.

До показників, що характеризують порушення загальної платоспроможності фонду, належать [2]:

1) зростання суми заборгованості по виплатах за всіма пенсійними схемами;

2) зростання заборгованості фонду щодо перерахування пенсійних коштів;

3) зростання заборгованості щодо нарахованих, але не здійснених виплатах фонду;

4) зростання заборгованості по внесках за всіма пенсійними схемами. Поточна платоспроможність оцінюється з припущення, що сума грошових коштів та їх еквівалентів забезпечує покриття всіх поточних зобов'язань фонду на дату складання звітності.

Рівень диверсифікації активів пенсійного фонду відображає оцінку якості інвестиційного портфелю пенсійного фонду та визначається з використанням оціночних груп, до яких належать відповідні активи фонду.

Економічна ефективність діяльності фонду оцінюється за такими критеріями [2]:

1) зміною чистої вартості одиниці пенсійних внесків (ЧВО);

2) показниками прибутковості інвестування пенсійних активів.

Оцінка економічної ефективності інвестиційної діяльності пенсійного фонду здійснюється шляхом оцінки динаміки зміни показників чистої вартості одиниці пенсійних внесків фонду.

На підставі зміни показника чистої вартості одиниці пенсійних внесків робиться висновок про те, в яку суму пенсійних коштів учасника пенсійного фонду на кінець звітного періоду конвертується одиниця пенсійного внеску вкладника, здійсненого на початку періоду. Чим вища чиста вартість одиниці пенсійних внесків порівняно з попереднім періодом, тим вища ефективність інвестиційної політики пенсійного фонду.

Прибутковість інвестування пенсійних активів розраховується окремо за кожним інвестиційним портфелем (для виплат пенсій на визначений строк і формування накопичень інших учасників).

Показники прибутковості інвестування пенсійних активів визначаються [2]:

– за період із початку поточного року;

– порівняно з попереднім календарним роком (не розраховується, якщо період управління активами відповідного пенсійного фонду в попередньому році становить менше двох звітних (проміжних) періодів);

– порівняно з трьома попередніми календарними роками (не розраховується, якщо період управління активами відповідного пенсійного фонду становить у кожному році менше двох звітних (проміжних) періодів).

Коефіцієнт номінального доходу встановлюється на підставі розрахункових показників зміни чистої вартості одиниці пенсійних внесків пенсійного фонду без урахування інфляції.

Для дослідження і прогнозування процесів, пов'язаних з акумулюванням коштів НПФ, пропонується застосувати математичну теорію фракталів. Сучасна наука широко застосовує теорію фракталів для дослідження часових рядів із метою підвищення достовірності прогнозування економічної динаміки. Під час побудови фракталів реалізуються принципи нелінійності й альтернативи вибору розвитку системи. Використання фрактального аналізу для дослідження динаміки показників діяльності НПФ дасть змогу моделювати хаотичні економічні процеси зміни фінансових потоків, значною перевагою зазначеного методу також постає можливість розпізнання порушення динаміки процесу. Можливість класифікації часових рядів за значенням показників Херста

дає змогу підвищити надійність прогнозування поведінки систем, що відкриває широкі можливості для моделювання динамічних рядів.

Для аналізу функціонування пенсійних фондів найчастіше застосовують актуарні моделі. Актуарне оцінювання діяльності недержавних пенсійних фондів включає в себе:

– стохастичні моделі актуарного оцінювання, які розроблено відповідно до чинного пенсійного законодавства для проведення актуарної оцінки кількості учасників НПФ, імовірності неплатоспроможності НПФ, що зумовлюється незбалансованістю потоку нових учасників і потоку вибуття активних учасників, та для розроблення стратегії НПФ, що максимізує приріст суми коштів на індивідуальному пенсійному рахунку учасника;

– методичне забезпечення інформаційно-аналітичної системи підтримки прийняття рішень в актуарному оцінюванні діяльності НПФ, що розроблено на підставі загального підходу до проектування економічних порадчих систем у вигляді актуарно-діагностичної системи, де методом, що забезпечує пошук рішення, є інтегрована система економіко-математичних моделей у поєднанні з деревом цілей особи, що приймає рішення [5].

Аналіз діяльності НПФ проводиться шляхом виявлення даних для кожного показника ефективності НПФ, що підлягають аналізу та оцінці. На підставі отриманих (розрахованих) показників здійснюється аналіз діяльності НПФ за двома основними напрямками: порівняльним аналізом динамічного ряду значень показників (якщо наявні дані за декілька часових проміжків) та порівняльним аналізом відповідних значень показників різних НПФ.

Методологічне забезпечення економічного аналізу недержавних пенсійних фондів на рівні регуляторів ринку фінансових послуг Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та Національної комісії з цінних паперів та фон-

дового ринку вказує на те, що на законодавчому рівні створена жорстка система гарантій захисту інтересів учасників недержавного пенсійного забезпечення.

За результатами проведеної оцінки виявляються слабкі місця в діяльності НПФ, значення показників яких мають суттєві відхилення (від норми або порівняно зі значеннями показників інших НПФ). Зазначене має слугувати підставою для пошуку причин такої ситуації та вжиття необхідних заходів, якщо існує загроза інтересам учасників НПФ.

Висновки. Виходячи з того, що НПФ є неприємницькими товариствами, що мають статус неприбуткових організацій, головною метою їх аналізу та оцінки є визначення ступеня ефективності формування пенсійних накопичень і, відповідно, здатності забезпечити своїх бенефіціарів пенсійними виплатами.

При цьому із шістьох розглянутих методик економічного аналізу діяльності НПФ неможливо виділити найбільш ефективну, тобто вони розроблені для різних цілей та мають своє значення лише у сфері застосування, для визначення результативних показників. Розвиток новітніх наукових підходів до аналізу діяльності НПФ, таких як актуарне оцінювання діяльності недержавних пенсійних фондів та аналіз діяльності НПФ на основі теорії фракталів, будуть сприяти вдосконаленню методик національних регуляторів.

Вхідні дані, що використовуватимуться для проведення аналізу діяльності НПФ, повинні бути достовірними, актуальними та повними. Для забезпечення порівнювальності даних необхідно, щоб дані було зібрано за однакові проміжки часу (станом на один і той самий момент часу або за однаковий період часу). Отже, для забезпечення повноти проведення економічного аналізу діяльності НПФ доцільним є розроблення єдиної інформаційної бази щодо основних показників діяльності НПФ, які використовуються для потреб економічного аналізу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09 липня 2003 р. № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1057-15>.
2. Методика аналізу та оцінки недержавних пенсійних фондів та компаній з управління активами недержавних пенсійних фондів / Українська асоціація інвестиційного бізнесу (УАІБ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uaib.com.ua/>.
3. Рішення ДКЦПФР «Положення про порядок визначення чистої вартості активів недержавного пенсійного фонду (відкритого, корпоративного, професійного)» від 11.08.2004 № 339 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4654>.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо базової оцінки інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 29.09.2011 № 613 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/464>.
5. Якимова Л.П. Економіко-математичне моделювання системи актуарного оцінювання недержавних пенсійних фондів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.11 «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» / Л.П. Якимова. – Харків, 2008. – 20 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe.

Tsybulnyk M.O.

INFORMATION AND METHODOLOGICAL SUPPORT OF THE ECONOMIC ANALYSIS OF ACTIVITY OF PRIVATE PENSION FUNDS

The purpose of the article. The purpose of this article is to disclose information and methodological support of the economic analysis of activity of private pension funds in Ukraine.

Results of the analysis. The development of private pension funds in Ukraine requires a comprehensive analysis and evaluation of the activities of these financial institutions. This assessment allows an objective picture of the state of a specific subject - a private pension fund, and provides material for rankings and ratings of these financial institutions, and, respectively, of the analysis of the market of private pension funds in general. Therefore, studies of the informational and methodological support of the economic analysis of activity of private pension funds in Ukraine, as well as making suggestions for its improvement, is relevant and timely both from the theoretical and practical side.

The article describes the main features of information and methodological support of the economic analysis of activity of private pension funds in Ukraine. To analyze and compare the activities of non-state pension funds were correct and objective (exclude manipulation in anyone's interests), the value of all the indicators should be calculated the same way and using the same methodology with the same period. In the study, several methodological approaches to the analysis of the economic activity of private pension funds has been identified. In this case of the six most impossible to identify effective methods of economic analysis examined the activities of private pension funds, that is, they are designed for different purposes and have their value only in the application to determine performance indicators.

Therefore, to ensure the completeness of the economic analysis of the activities of non-state pension funds in Ukraine advisable to provide a common information base on key performance indicators of private pension funds, which are used for the purposes of economic analysis.

The proposed article approaches to solving the existing problematic issues of information and methodological support of the economic analysis of activity of private pension funds in Ukraine will contribute to the improvement of methods of analysis and evaluation of private pension funds.

Keywords: private pension funds, economic analysis, information and methodological support, valuation of assets, net assets, actuarial assessment activities, fractal analysis.